

UDK:657.412.7:368.914:35.082.8:303.496 (497.11)(497.13)(495.61)

Dr Ivan D. Radojković¹
Boban D. Gajić²

RAZVIJENOST DOBROVOLJNIH PENZIJSKIH FONDOVA U SRBIJI

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

Razvijeni sistemi penzijskog osiguranja funkcionišu kao trostubi, ali je u Srbiji uvođenje drugog stuba odloženo za vreme kada će biti stvoreni povoljniji uslovi za njegov razvoj.

Treći stub penzijskog sistema zasniva se na dobrovoljnosti, a njegovo funkcionisanje odvija se u tri međusobno povezana procesa: uplate u dobrovoljni penzijski fond, investiranje slobodnih sredstava, te naposljetku programirane isplate – penzije. Stabilnost priliva u dobrovoljne penzijske fondove i predvidljivost isplata omogućavaju da se formira kvalitetan investicioni portfelj i ostvari dugoročan prinos od investicija.

Ključ uspeha srpskih dobrovoljnih penzijskih fondova jeste u izgradnji poverenja građana u ovaj način štednje.

Ključne reči: *penzijski sistem, dobrovoljni penzijski fondovi, finansijsko tržište*

1. Uvod

Već sedamdesetih godina prošlog veka u čitavom svetu postalo je evidentno da je do tada opšteprihvaćeni *pay as you go* sistem finansiranja penzijskog osiguranja počeo da pokazuje brojne slabosti i da je njegova reforma neminovna.

¹ Autor je direktor Filijale Niš „Dunav društva za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondom“.
I-mejl: ivan.radojkovic@dunavpenzije.com

² Koautor je menadžer za obuku i razvoj prodajne mreže Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o.
I-mejl: boban.gajic@dunav.com

Rad je primljen: 14. 5. 2017.

Rad je prihvaćen: 1. 12. 2017.

Pay as you go sistem finansiranja penzijskog osiguranja zasniva se na finansijskom transferu od tekuće zaposlene populacije ka penzionisanoj populaciji, tj. sredstva doprinosa koja su uplaćena tokom godine koriste se za isplatu penzijskih primanja u toku iste godine. Taj sistem dobro funkcioniše samo u zemljama čija je ekonomija u usponu, a u strukturi populacije veći udeo mlađeg stanovništva. *Pay as you go* sistem je održiv sve dok se za primanja jednog penzionera izdvajaju sredstva doprinosa tri do 3,5 aktivnih osiguranika. Ukoliko se taj odnos promeni i padne na finansiranje penzije jednog penzionera izdvajanjem doprinosa 2,5 zaposlenih, navedeni sistem zapada u krizu, što se i događalo u većini zemalja u kojima *pay as you go* postoji. Razlog su pre svega negativna demografska kretanja (smanjenje nataliteta i povećanje broja starih osoba), koja za posledicu imaju sve nepovoljniji odnos broja zaposlenih i broja penzionera.³

„Ukoliko ne postoji ekonomska samoodrživost javnog penzijskog fonda, finansiranog po *pay as you go* principu, država neminovno interveniše kao finansijer koristeći opšta budžetska sredstva, a ako su ona nedovoljna, koristi i posebne poreze na duvan, alkohol, benzin, luksuzna dobra itd.“⁴ Iako se odnos broja zaposlenih i broja penzionera u Srbiji sveo na 1 prema 1, reforma penzijskog sistema, koja traje već godinama, ne daje očekivane rezultate. Država i dalje učestvuje u finansiranju penzija, gde je prosečna državna penzija za februar 2017. godine iznosila 23.809 dinara.⁵

U Srbiji funkcioniše obavezno i dobrovoljno penzijsko osiguranje.

„Privatni penzijski fondovi funkcionišu kao *fully funded* sistem finansiranja koji se često naziva sistemom akumulacije kapitala ili sistemom kapitalizovanih fondova. U osnovi, visina penzije zavisi od visine akumuliranih sredstava premija (doprinosa) i prinosa na investirana sredstva premija (doprinosa).“⁶

Na kraju četvrtog tromesečja 2016. godine, u fazi akumulacije nalazila su se 183.553 korisnika.⁷ Treba napomenuti da se članstvo u fondu deli na dve faze – fazu akumulacije (period u kome se uplaćuju sredstva) i fazu povlačenja sredstava (period kada član povlači akumulirana sredstva).⁸

Strateški cilj u ovoj oblasti jeste uvođenje zdravog penzijskog sistema sa više stubova.⁹

³ Rakonjac Antić, dr Tatjana, *Dobrovoljno penzijsko osiguranje – Aktuarska i finansijska analiza*, Beograd, 2004., str. 7–13.

⁴ Kočović, dr Jelena, Šulejić, dr Predrag, Rakonjac Antić, dr Tatjana, *Osiguranje*, Centar za izdavačku delatnost, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd 2010, strana 493.

⁵ Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, *Statistički mesečni bilten II/2017*, Beograd, april 2017, strana 4.

⁶ Kočović, dr Jelena, Šulejić, dr Predrag, Rakonjac Antić, dr Tatjana, str. 493.

⁷ Broj korisnika je broj osoba koje su članovi dobrovoljnog penzijskog fonda (ili fondova), Narodna banka Srbije, Sektor dobrovoljnih penzijskih fondova u Srbiji, *Izveštaj za četvrto tromesečje 2016. godine*, strana 12.

⁸ Narodna banka Srbije, Sektor dobrovoljnih penzijskih fondova u Srbiji, *Izveštaj za četvrto tromesečje 2016. godine*, strana 12.

⁹ Radojković, mr Ivan, *Tokovi osiguranja*, Beograd 2012, broj 3, strana 41.

2. Karakteristike i značaj dobrovoljnih penzijskih fondova

Donošenjem Zakona o dobrovoljnim penzijskim fondovima i penzijskim planovima, usvojenog septembra 2005. godine – čija je primena počela 1. aprila 2006. godine, dok je njegova prva dopuna i izmena izvršena 7. maja 2011. – dati su pravni okviri za reformu penzijskog sistema u Srbiji. Ovim zakonom uvodi se treći stub penzijskog osiguranja. Privatne penzije su potpuno nezavisne u odnosu na državne penzije i zasnivaju se na principu ličnih računa. Sredstva privatnog penzijskog fonda investiraju se u finansijske instrumente koji obezbeđuju optimizaciju portfelja, tj. daju najbolji odnos rizika ulaganja i stope ostvarenog prinosa. Sredstva dobrovoljnog penzijskog fonda investiraju se u skladu sa sledećim zakonom propisanim investicionim načelima:

- 1) **načelo sigurnosti**, koje se ostvaruje investiranjem u hartije od vrednosti izdavalaca sa visokim rejtingom;
- 2) **načelo diverzifikacije portfelja**, koje se ostvaruje ulaganjem u različite finansijske instrumente (državne obveznice, korporativne obveznice, trezorski zapisi, akcije, bankarski depoziti, hipotekarne obveznice itd). Primenom različitih kvantitativnih metoda vrši se i horizontalna diverzifikacija, to jest odбир konkretnih hartija od vrednosti u okviru različitih vrsta instrumenata koji su u ponudi. Najznačajniji emitenti finansijskih instrumenata su država, poslovne banke, preduzeća, lokalna samouprava.
- 3) **načelo održavanja likvidnosti**, koje se postiže ulaganjem u hartije od vrednosti koje se brzo mogu prodati i kupiti po stabilnoj ceni. Cilj fonda je da u portfelju ima dovoljan procenat likvidnih finansijskih instrumenata kako bi u svakom trenutku mogao da ispunjava svoje obaveze.¹⁰

Članovima 31, 32, 33 i 34 Zakona o dobrovoljnim penzijskim fondovima i penzijskim planovima¹¹ tačno je definisano gde može da se ulaže imovina dobrovoljnog penzijskog fonda.

Članovi Fonda sami biraju fond u koji će uplaćivati novac, način i visinu uplate, kao i način isplate penzije.

U Srbiji trenutno posluju četiri društva za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima,¹² koja upravljaju sa sedam dobrovoljnih penzijskih fondova.¹³

¹⁰ http://www.dunavpenzije.com/saznajte-vise/investiciona-politika/Investiciona_nacela, pristupljeno: 27. aprila 2017, u 22:42

¹¹ *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005 i 31/2011

¹² https://www.nbs.rs/internet/cirilica/62/62_pf.html, pristupljeno 10. maja 2017, u 21:49

¹³ <http://www.mojnovac.rs/fondovi.1.html>, pristupljeno 10. maja 2017, u 21:52

Treba napomenuti da članovi Fonda mogu da počnu s povlačenjem novčanih sredstava sa navršene 53 godine odnosno 58 godina života, u zavisnosti od toga kada su pristupili Fondu.¹⁴

Tabela 1. Broj članova, imovina i stope prinosa za dobrovoljne penzijske fondove koji posluju u Srbiji¹⁵

Društvo	Broj članova	Imovina (u mln. RSD)	Prinos (2016)	Prinos (2012–2016)
Generali Basic	43.147	9.020,8	10,70%	13,10%
Generali Index	4.672	531,1	7,09%	8,48%
Raiffaisen Future	22.518	3.848,9	7,49%	10,59%
Raiffaisen Euro Future	1.488	34,8	7,05%	-
DDOR Garant Ekvilibrio	60.048	5.247,3	7,37%	11,16%
DDOR Garant Štednja	15.587	658,6	7,57%	12,17%
DUNAV	83.672	13.448,7	5,91%	12,19%

Izvori: Statistički Aneks NBS za decembar 2016. i zvanične objave prinosa društava u dnevnom listu Politika

Iz tabele se može videti da je ukupan broj članova na kraju četvrtog tromesečja 2016. godine 231.132 (član Fonda može imati više ugovora u istom fondu i različitim fondovima te je broj ugovora veći i iznosi 250.460), što znači da je učlanjeno manje od 5% stanovništva Republike Srbije, što znači da učešće korisnika usluga penzijskih fondova u ukupnom broju zaposlenih iznosi 9,5%. Navedeni podatak ukazuje na to da postoji veliki potencijal za ovaj vid štednje u budućnosti.

Takođe, podaci u tabelarnom prikazu ukazuju na solidne prinose fondova, te da oni dobro plasiraju prikupljena novčana sredstva.

Stope prinosa dobrovoljnih penzijskih fondova povoljne su i ako se u obzir uzme kretanje deviznog kursa u toku prošle godine. Na dan 4. januar 2016. godine jedan evro je iznosio 121,145 dinara,¹⁶ a na dan 30. decembar 2016. godine 123,4723 dinara.¹⁷ Procentualno, rast evra iznosio je 1,61% za celu 2016. godinu, dok je godišnja inflacija u 2016. godini iznosila 1,2%.¹⁸

¹⁴ <http://www.dunavpenzije.com/vesti/stupile-na-snagu-izmene-i-dopune-zakona>, pristupljeno 10. maja 2017, u 22:02

¹⁵ Stanković Ana, „Dunav DPF“ Beograd, *Prezentacija 5–4, 2017*, strana 15.

¹⁶ http://www.mojnovac.rs/vesti/kursna_lista.27.html, pristupljeno 10. maja 2017, u 22:41

¹⁷ http://www.mojnovac.rs/vesti/kursna_lista.27.html, pristupljeno 10. maja 2017, u 22:43

¹⁸ <http://www.blic.rs/vesti/ekonomija/godisnja-inflacija-u-srbiji-12-odsto-u-2016/8t0p364>, pristupljeno: 10. maja 2017., 22:49

Tabela 2. Ključni pokazatelji razvijenosti dobrovoljnih penzijskih fondova u Srbiji¹⁹

Pokazatelji	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Broj društava za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondom	7	9	9	6	6	5	4	4	4	4
Broj dobrovoljnih penzijskih fondova	7	10	10	8	9	9	6	6	7	7
Broj korisnika		155954	165244	166780	174868	179823	183508	187997	190492	183553
Broj zaključenih ugovora o članstvu	158461	201610	215704	220451	234405	240369	244462	252072	25868	250460
Neto Imovina fondova u mln RSD	3.045,6	4.640,6	7.188,2	9.862,7	12.452,3	16.011,3	19.007,7	23.565,3	28.874,8	32.790,1

Izvor: Narodna banka Srbije

Na osnovu informacija iz Tabele 2, mogu se uočiti pozitivna kretanja u rastu neto imovine fondova sa 16 milijardi dinara u 2012. godini na blizu 33 milijarde na kraju 2016. godine. Broj korisnika u poslednjih pet godina porastao je sa 179.868 u 2012. godini na 190.492 u 2015, da bi na kraju 2016. godine zabeležio pad od preko 6.000 korisnika.

3. Reforme penzijskih sistema zemalja u okruženju

Kako bismo na adekvatan način analizirali razvijenost tržišta dobrovoljnog penzijskog osiguranja u Republici Srbiji, neophodno je sagledati i uporediti podatke sa zemljama u okruženju, te ćemo dalje u radu prikazati osnovne karakteristike dobrovoljnog penzijskog osiguranja u Republici Hrvatskoj i Republici Makedoniji.

3.1. Osnovne karakteristike dobrovoljnog penzijskog osiguranja u Hrvatskoj

Penzijsko-invalidski sistem osiguranja u Republici Hrvatskoj do 1998. godine sastojao se iz tri fonda:

- fonda zaposlenih,
- fonda samostalnih privrednika i
- fonda individualnih poljoprivrednika.

¹⁹ Izveštaji NBS o Sektoru dobrovoljnih penzijskih fondova u Srbiji za četvrti kvartal 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016.

Prosečna penzija u Hrvatskoj 1982. godine iznosila je oko 60% prosečne zarade, a najbolji odnos prosečnih penzijskih primanja i prosečne zarade bio je od 1987. do 1990. godine, kada je prosečna penzija iznosila tri četvrtine prosečne zarade. Taj odnos penzija i zarada postepeno opada nakon 1990. godine, i u periodu od 1995. do 1996. prosečna penzija iznosi oko 46% prosečne zarade, da bi 1997/98. ovaj odnos bio neznatno povećan i iznosio je 47%. Posmatrajući prosečnu visinu penzija u odnosu na vrstu penzija, taj redosled u 1998. godini jeste sledeći: invalidske, starosne, porodične penzije.

Republika Hrvatska se, kao i većina zemalja, 80-ih i 90-ih godina prošlog veka suočavala s velikim problemima u funkcionisanju penzijskog osiguranja. U okviru *pay as you go* sistema finansiranja penzijskog osiguranja godinama se smanjivao broj aktivnih osiguranika, a povećavao broj korisnika penzijskog osiguranja (za skoro dva puta u istom periodu) po osnovu starosne, invalidske i porodične penzije. Takođe, bili su izraženi i problemi vezani za visinu i redovnost uplata sredstava doprinosa za penzijsko osiguranje, pa samim tim i problemi vezani za isplatu penzijskih primanja.

Naime, u ovom periodu smanjen je obim uplata doprinosa ne samo zbog smanjenog broja zaposlenih već i zbog toga što je mnogo preduzeća počelo da izbegava plaćanje doprinosa. Država je morala iz budžeta da pokriva deficit koji se stvarao u okviru finansiranja penzijskog osiguranja. Moglo bi se reći da je ovo bilo vreme fiskalizacije penzijskog osiguranja jer se penzije sve više finansiraju iz poreza. Prema nekim procenama, oko jedne trećine sredstava za penzijska primanja finansira država. Naime, zbog pada ukupnog bruto društvenog proizvoda (BDP) i porasta broja penzionera, udeo izdataka za penzije u hrvatskom društvenom proizvodu bio je povećan i 1999. godine iznosio je oko 14%. U zemljama OECD-a prosečan udeo izdataka za penzije u *BDP-u* je 10%. Nagomilavanje ovakvih problema uslovalo je neminovnost reformisanja sistema penzijskog osiguranja u Republici Hrvatskoj u 1999. godini.

Značajna intervencija u okviru funkcionisanja penzijskog osiguranja u Republici Hrvatskoj sprovedena je 1998. godine donošenjem Zakona o mirovinskom osiguranju.²⁰ Na osnovu određenog broja zakonskih odredaba, podignuta je starosna granica za penzionisanje za muškarce na 65 godina i za žene na 60 godina. Izmenjena je i formula za izračunavanje penzijskih primanja i umesto 10 godina s najboljim zaradama, kao osnovica za obračun uzimaju se zarade iz celokupnog radnog veka pojedinca. Došlo je i do izmene indeksacija penzijskih primanja (ranije se usklađivanje obavljalo prema promeni zarada, a danas se usklađuje pola prema zaradama a pola prema troškovima života), pooštreni su kriterijumi za odlazak u penziju itd.

Koncepcija hrvatske penzijske reforme koju je odobrio Hrvatski državni sabor donošenjem Zakona o mirovinskom osiguranju primenjuje se od 1999. godine, a sistem penzijskog osiguranja sastoji se od tri nivoa (dela) ili stuba.

²⁰ *Narodne novine*, službeni list Republike Hrvatske br. 102/1998

- I deo penzijskog osiguranja („prvi mirovinski stup“) predstavlja obavezno penzijsko osiguranje na osnovu generacijske solidarnosti i definisan je Zakonom o mirovinskom osiguranju, koji se primenjuje od 1999. godine sa još nekoliko zakona i podzakonskih akata
- II deo penzijskog osiguranja („drugi mirovinski stup“) predstavlja obavezno penzijsko osiguranje i zasniva se na individualnoj kapitalizovanoj štednji,
- III deo penzijskog osiguranja („treći mirovinski stup“) predstavlja dobrovoljno penzijsko osiguranje koje se, kao i drugi deo penzijskog osiguranja, zasniva na individualnoj kapitalizovanoj štednji.

Prvi deo penzijskog osiguranja funkcioniše prema već postojećim načelima tekuće raspodele (*pay as you go* sistem). Predstavlja obavezan oblik osiguranja, i to javnog penzijskog osiguranja, zato što je nosilac ove vrste osiguranja javna ustanova: Hrvatski zavod za penzijsko osiguranje, koji obavlja najznačajnije poslove u vezi s penzijskim osiguranjem. Obaveznost ovog dela penzijskog osiguranja odnosi se na to da svi zaposleni, to jest njihovi poslodavci, imaju zakonom definisanu obavezu da uplaćuju doprinose za penzijsko osiguranje. Doprinosi aktivnih osiguranika u okviru I nivoa penzijskog osiguranja ne kapitalizuju se i ne služe za kasnije isplate penzijskih primanja ovih osoba, nego za pokriće penzija već penzionisanih pojedinaca, što znači da će se buduće penzije sadašnjih aktivnih osiguranika finansirati uplatama doprinosa sledeće generacije osiguranika.

Za razliku od prvog nivoa, kod drugog nivoa penzijskog osiguranja nosioci osiguranja su subjekti privatnog prava. Nosioci osiguranja su obavezna penzijska društva (tzv. „obavezna mirovinska društva“), koja upravljaju obaveznim penzijskim fondovima u kojima se akumuliraju sredstva doprinosa osiguranika koji dobrovoljno i slobodno biraju penzijski fond kome će poveriti svoja sredstva.

Da bi se obezbedila sigurnost poslovanja, imovina obaveznih penzijskih fondova drži se na računu kod ovlašćene banke staratelja. Te banke prate vrednost imovine fonda i ocenjuju uspeh u njegovom upravljanju. Drugi nivo penzijskog osiguranja, sa aspekta finansiranja, funkcioniše po principu kapitalizacije, to jest uplaćeni doprinosi od strane aktivnih osiguranika zajedno s prinosom od njihovog investiranja služe za isplatu penzijskih primanja upravo ovih osiguranika. Nivo penzija zavisi od visine doprinosa i prinosa na investirana sredstva, kao i od očekivanog trajanja isplate penzija koje se određuje na osnovu očekivanog trajanja života generacije kojoj osiguranik pripada.

Budući da je drugi nivo penzijskog osiguranja obavezni oblik osiguranja, država je odgovorna za njegovo funkcionisanje i ona sprovodi nadzor i definiše regulativu nad tim oblikom osiguranja. Država Hrvatska je formirala posebnu Agenciju za nadzor penzijskih fondova i osiguranja (HAGENA), koja vrši konstantni nadzor nad poslovanjem subjekata penzijskog osiguranja i može doneti neke podzakonske propise. Postoji i jedna specifičnost, a to je postojanje centralne državne institucije

za prikupljanje doprinosa i vođenje individualnih računa osiguranika koja se zove Središnji registar osiguranika (REGOS). Zadatak REGOS-a je da prikuplja doprinose od zaposlenih i poslodavaca i prosleđuje ih obaveznom penzijskom fondu koji je odabrao osiguranik. Cilj formiranja REGOS-a jeste i podizanje stepena naplate doprinosa (ukoliko se njegova delatnost proširi i na prvi nivo), a postoji mogućnost za mesečno praćenje poreza na dohodak.

U Hrvatskoj su definisane i postavke trećeg nivoa penzijskog osiguranja. Ključna razlika u odnosu na drugi nivo jeste ta što se učešće u trećem nivou penzijskog osiguranja zasniva na principu dobrovoljnosti. Druga značajna razlika u odnosu na prvi i drugi nivo odnosi se na definisanje osiguranika. Naime, u trećem delu penzijskog osiguranja osiguranik ne mora biti zaposlen. U okviru ovog dela osiguranja osiguranik može biti svaka punoletna osoba s prebivalištem u Republici Hrvatskoj. Jedino ako se radi o penzijskim programima definisanim od strane poslodavaca ili zaposlenih, može se tražiti ispunjenje posebnih uslova za članstvo (npr. članovi mogu biti samo zaposleni u tom preduzeću i poslodavci). Treći nivo penzijskog osiguranja, kao i drugi, funkcioniše na osnovu kapitalnog pokrića, sredstva se vode na individualnim penzijskim računima, i to je *defined contribution plan*. Takođe, i kod trećeg nivoa penzijskog osiguranja pravi se razlika između perioda penzijske štednje i perioda isplate penzijskih primanja. U okviru perioda penzijske štednje nosioci osiguranja su dobrovoljna penzijska društva koja upravljaju dobrovoljnim penzijskim fondovima. Pored dobrovoljnih penzijskih društava, osnivači dobrovoljnog penzijskog fonda mogu biti penzijsko osiguravajuće društvo ili „sponzori“, tj. „pokrovitelji“ (poslodavac, sindikat itd).²¹

Tabela 3. Ključni pokazatelji razvijenosti dobrovoljnih penzijskih fondova u Hrvatskoj u 2016. godini

Broj društava za upravljanje DPF	4
Broj dobrovoljnih penzijskih fondova	27
Broj članova	246.246
Ukupna imovina fondova u kunama	3,2 milijarde
Prinos fonda	5,80%

Izvor: www.hanfa.hr

3.2. Osnovne karakteristike dobrovoljnog penzijskog osiguranja u Makedoniji

Donošenjem Zakona o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju (Закон за изменување и дополнување на законот за пензиското

²¹ Jelena Kalajdžić, Dobrovoljni penzijski fondovi kao institucionalni investitori, master rad, Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet u Nišu, jul 2017, strana 25, 27, 28, 29 i 30.

и инвалидското осигурување²²) marta 2000. godine u Makedoniji je uspostavljen višeslojni penzijski sistem. Kao jedan od hitnijih razloga za uvođenje novog sistema navode se poteškoće u dotadašnjem funkcionisanju penzijskog osiguranja, koje bi naročito bile izražene u budućnosti – zbog loših demografskih karakteristika. Godine 1997/98. situacija u Republici Makedoniji bila je takva da su dva zaposlena finansirala primanja jednog penzionera, a 2000. godine 1,4 zaposlena finansirala su penziju jednog penzionera.²³

Novoformirani sistem penzijskog osiguranja u Makedoniji, pored sistema „međugeneracijske solidarnosti“, uključuje i sistem kapitalno finansiranog penzijskog osiguranja i sastoji se iz tri nivoa ili, drugim rečima, tri stuba:

- 1) obavezno penzijsko osiguranje koje funkcioniše po *pay as you go* principu
- 2) obavezno penzijsko osiguranje koje se bazira na kapitalizovanoj štednji
- 3) dobrovoljno penzijsko osiguranje zasnovano na kapitalizovanoj štednji koje se za sada može ostvariti samo u okviru ponuda osiguravajućih kuća.

Dobrovoljno penzijsko osiguranje u Makedoniji (treći stub) jeste osiguranje koje je zasnovano na kapitalizaciji sredstava, po principu definisanih doprinosa, ali na dobrovoljnoj osnovi. Mogu se uključiti sva lica koja žele da obezbede viši nivo penzijskog osiguranja, kao i sva ostala lica koja nisu obuhvaćena obaveznim osiguranjem (u prvom i drugom stubu).

Svako lice može imati jedan dobrovoljni individualni račun u dobrovoljnom penzijskom fondu i jedan profesionalni račun dobrovoljnog penzijskog fonda. Akumulirana sredstva se ulažu po strogo utvrđenim zakonskim propisima, čime se obezbeđuje najveća zaštita interesa osiguranika i njihove imovine.

Članovi su redovno informisani o sopstvenim sredstvima namenjenim za penzijske dane.

Za članove trećeg stuba ne postoji ograničenje u pogledu iznosa i učestalosti dobrovoljnih doprinosa.

Tabela 4. Ključni pokazatelji razvijenosti dobrovoljnih penzijskih fondova u Makedoniji u 2016. godini

Broj društava za upravljanje DPF	2
Broj dobrovoljnih penzijskih fondova	2
Broj članova	68.324
Ukupna imovina fondova u denarima	5.758 miliona
Prinos fonda	6.29%

Izvor: www.mapas.mk

²² *Службени весник на Република Македонија* br. 24/2000

²³ Istraživanje „Kako žive penzioneri u susednim zemljama?“, dnevni list *Politika*, 18. 2. 2000. godine, str. 10

3.3. Upporedni pregled pokazatelja poslovanja u Srbiji, Hrvatskoj i Makedoniji

Na osnovu podataka prikazanih u tabelama 3 i 4 i poređenja s podacima u Tabeli 2, gde su dati ključni pokazatelji poslovanja i kretanja u dobrovoljnom penzijskom osiguranju u Srbiji, može se zaključiti da postoje velike sličnosti, ali i znatne razlike između navedenih sistema. Može se primetiti da je broj društava za upravljanje DPF u Srbiji i Hrvatskoj na kraju 2016. godine bio isti (4), dok je u Makedoniji taj broj upola manji (2), a da je broj dobrovoljnih penzijskih fondova u Hrvatskoj mnogo veći (27) u odnosu na Srbiju (4) i Makedoniju (2). Kada je u pitanju poređenje broja članova DPF, on je približan u Srbiji i Hrvatskoj, dok je u Makedoniji daleko manji (231.132 u Republici Srbiji, 246.246 u Republici Hrvatskoj i 68.324 u Republici Makedoniji). Takođe, treba istaći da je ukupna imovina fondova u Srbiji iznosila 32.790 miliona dinara, u Hrvatskoj 3,2 milijarde kuna ili 51.200 miliona dinara i u Makedoniji 5.758 miliona denara ili 11.516 miliona dinara. I na kraju, kad su u pitanju prinosi fondova u 2016. godini, oni su u Srbiji iznosili 7,6%, u Hrvatskoj 5,8%, a u Makedoniji 6,3%. S obzirom na gore iznete podatke, može se očekivati rast broja dobrovoljnih penzijskih fondova, povećanje vrednosti imovine fondova u Srbiji, kao i uvođenje drugog stuba penzijskog osiguranja, tj. obaveznog privatnog penzijskog osiguranja.

4. Zaključak i pravci daljeg istraživanja

Funkcionisanje penzijskog sistema u Srbiji je stabilno zbog učešća države u isplati državnih penzija, ali dugoročno gledano, ovakav način funkcionisanja nije održiv. Pitanje je vremena kada će novac koji država daje za isplatu penzija biti usmeren na druge namene, i kada će državne penzije biti umanjene i za 50%.

Da bi se posledice drastičnog pada penzija izbegle, država treba blagovremeno da ukaže na neminovnost drugačijeg načina obezbeđivanja sredstava za dane kada se građani povuku u penziju, to jest da moraju početi da razmišljaju o ulaganju u privatne penzijske fondove kao o vidu štednje za lagodniju budućnost.

Pravci budućeg istraživanja u vezi sa ovom temom odnose se na mogućnost da strukovna udruženja (npr. advokati, lekari, novinari, policija, vojska i dr.) počnu da osnivaju sopstvene privatne penzijske fondove, tako što bi bili delimični vlasnici društava koja upravljaju tim fondovima. Na taj način bi, u saradnji s profesionalnim menadžmentom, mogli aktivno da učestvuju u plasiranju sopstvenih uloženi novčanih sredstva.

Drugi mogući pravac razvoja i istraživanja jeste donošenje zakonskih propisa koji bi određenu kategoriju stanovništva obavezivali na štednju u privatnim penzijskim fondovima (na primer stanovništvo starosti dvadeset godina, što bi u ovom trenutku bilo 1997. godište).

U Srbiji visina štednih uloga u bankama konstantno raste, iako su kamate na štednju u poslednjih nekoliko godina sve niže. Uzastopna tendencija snižavanja kamata na depozite traje već godinama, tako je prosečna kamatna stopa na štednju u evrima oročena na godinu dana 2010. godine iznosila 5,5 odsto, dok je na kraju prošle godine iznosila oko jedan odsto. Prema podacima Narodne banke Srbije (NBS),²⁴ u prvih devet meseci 2016. godine povećana je devizna štednja domaćeg stanovništva u iznosu od 208 miliona evra, tako da je njen ukupan iznos 8,5 milijardi evra (bez štednje nerezidenata), što je, u odnosu na štednju u dobrovoljnim penzijskim fondovima, dvadeset pet puta više.

U okviru trećeg stuba – dobrovoljnog penzijskog osiguranja – neophodno je sprovesti dodatne marketinške i edukativne akcije kako bi se što više zaposlenih uključilo u novi sistem. Takođe, veoma je važno posvetiti značajnu pažnju ovom stubu penzijskog sistema zbog njegove važnosti za eventualno uvođenje drugog penzijskog stuba, kao i dalje stvaranje okvira za penzijske reforme u Srbiji.

S navedenim novim rešenjima i boljim odnosom zaposlenosti, te sa povećanjem broja članova koji uplaćuju doprinose u privatne penzijske fondove (npr. da 10% stanovništva štedi u privatnim penzijskim fondovima), budući penzioneri u Srbiji mogu očekivati sigurniju i izvesniju budućnost.

Literatura

- „Kako žive penzioneri u susednim zemljama?“, dnevni list *Politika*, izdanje od 18. 2. 2000. godine, str. 10
- Kalajdžić, dr Jelena, Dobrovoljni penzijski fondovi kao institucionalni investitori, master rad Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet u Nišu, jul 2017
- Kočović, dr Jelena, Šulejić, dr Predrag, Rakonjac Antić, dr Tatjana, *Osiguranje*, Beograd, 2010.
- Narodna banka Srbije, Sektor dobrovoljnih penzijskih fondova u Srbiji, *Izveštaj za četvrto tromesečje 2016. godine*
- Radojković, dr Ivan, *Tokovi osiguranja* broj 3/2012, str. 41–48
- Rakonjac Antić, dr Tatjana, *Dobrovoljno penzijsko osiguranje – Aktuarska i finansijska analiza*, Beograd, 2004.
- Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, *Statistički godišnji bilten 2016*, Beograd, mart 2017.
- Stanković Ana, Dunav DPF Beograd, *Prezentacija 5-4*, 2017.
- Закон за изменување и допoлнување на законот за пензиското и инвалидското осигуравање, *Службени весник на Република Македонија*, бр. 24/2000

²⁴ <https://www.nbs.rs/internet/cirilica/>, Bankarski sektor u Srbiji, Izveštaj za III tromesečje 2016. godine, Pristupljeno 11. maja 2017, u 21.56 časova

- Zakon o dobrovoljnim penzijskim fondovima i penzijskim planovima, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005 i 31/2011
- Zakon o mirovinskom osiguranju, *Narodne novine*, službeni list Republike Hrvatske br. 102/1998

Internet stranice

- www.blic.rs
- www.dunavpenzije.com
- www.hanfa.hr
- www.mapas.mk
- www.mojnovac.rs
- www.nbs.rs